

Nr 16.

Ankom till Riksdagens kansli den 22 april 1912 kl. 2 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utredning rörande behovet af åtgärder, åsyftande att i vissa landtkommuner bereda de röstberättigade större möjlighet att deltaga i kommunala afgöranden m. m.

Närvarande: Herrar Bonde, Branting, Trygger, Hagström, Clason, Bellinder, Hellberg, Ekman, von Geijer, Mannheimer,* Kjellén, Wavrinsky, Jansson i Djursåtra, Ericsson, Nilsson, Nyström, Edén, Larsson från Västerås, Magnusson och Larsson i Säby.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

I en inom Andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 224, hafva herrar *Lindhagen, Hage, Nordström* och *Carlsson* i Frosterud hemställt, att Riksdagen i anledning af motionen »måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, i hvad mån särskilda åtgärder böra vidtagas för att i kommuner på landet af större utsträckning den kommunalt röstberättigade befolkningen må beredas utväg att i större omfattning, än för närvarande kan äga rum, deltaga i kommunala afgöranden, samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill utredningen kan gifva anledning.»

Till stöd för sitt förslag hafva motionärerna anført följande:

»I allmänhet är landtbefolkningen på grund af de långa afstånden försatt i en särdeles ogynnsam ställning vid utöfvandet af sin politiska och kommunala medborgarrätt i förhållande till befolkningen i städer och liknande samhällen. För denna befolkning gäller faktiskt hvad man skulle kunna kalla ett *afståndsstreck* för valrättens utöfning. Uti så omfattande kommuner som exempelvis lappmarkssocknarne är tillståndet alldeles oefterrättligt. Hvilka utvägar, som kunna tillitas för att åstadkomma en rimligare ordning, där det behöfves, kräfver naturligtvis en närmare utredning.

Bihang till Riksdagens protokoll 1912. 5 saml. 12 häft. (Nr 16.)

Flera möjligheter stå härvid till buds, när det gäller val, och särskildt sådana som på grund af sin betydelse väcka större uppmärksamhet.

I lagen om val till Riksdagen föreskrifves sålunda, att vid val till Andra kammaren kommun, som till följd af folkmängdens storlek, samfärdsförhållandena eller andra orsaker finnes icke lämpligen böra utgöra ett enda valdistrikt, må delas i två eller flera. Denna bestämmelse blir dock säkerligen icke ensam tillfyllestgörande för sådana kommuner, om hvilka här är fråga. Det har ifrågasatts, att de, som af sitt yrke eller sin tjänst äro hindrade att personligen deltaga i riksdagsmannavalen, skola äga möjlighet att till valförrättaren insända sina röstsedlar. Enahanda hänsyn bör, måhända också med lika fog, visas dem, som af sin boningsort måste anses faktiskt hindrade att deltaga i valet.

Hvad sålunda ifrågasatts för de enbart politiska valen, äger dock giltighet äfven för de kommunala. I förordningen om landsting stadgas emellertid, att val till landsting förrättas i valkrets å landet kommunvis vid första ordinarie kommunalstämma under året. Här gifves ingen anvisning till beredande af ökade möjligheter för vidsträcktare kommuners invånare att kunna begagna sig af sin rösträtt. Meningen att dessa val skola gifva ett proportionellt uttryck för de valberättigades uppfattningar om de åskådningssätt, som skola göra sig gällande i landstingen och därigenom medelbart i Första kammaren, blir särskildt för många af dessa kommuner väsentligen en lag på papperet. Särskildt kommer den betryckta, i obygderna bosatta landtbefolkningen att vara utesluten från hvarje möjlighet att bevaka sin talan. Häri bör rättelse omedelbart ske.

Särskildt belysande äro de säregna förhållanden, som i fråga om areal, befolkning och kommunikationer äro rådande i lappmarkssocknarna. Några för förhållandena belysande exempel må anföras. Vilhelmina socken i Åsele lappmark har en areal af 87,5 kvadratmil och 9,339 invånare 1909. Inom Piteå lappmark finnas bland annat två kommuner, Arvidsjaur och Arjeplog, af hvilka den förra, med 6,397 invånare, omfattar 59,7 kvadratmil och den senare, med 2,812 invånare, 146,8 kvadratmil. Ännu längre mot norr vidgas landskommunernas territoriella områden ytterligare. Sålunda har Jockmocks socken med Kvickjocks kapell inom Luleå lappmark en areal af 194,3 kvadratmil, och Juckasjärvi socken i Torne lappmark 141,7 kvadratmil. Invånarnas antal i Jockmocks kommun uppgår till 5,753 och i Juckasjärvi till 11,733. Gällivare socken slutligen har en ytvidd af 167,4 kvadratmil med en folkmängd af 16,968 invånare. Emellertid är det icke blott för lapp-

marken utan äfven för stora delar af det öfriga riket, som denna fråga har en trängande betydelse.

En lappmarksbo, som känner väl till dessa för öfrigt allmänt bekanta förhållanden, lämnade för en tid sedan härom följande skildring. »Våra kommunalförordningar», säger han, »anpassade efter små församlingar, utesluta med säkerhet tre fjärdedelar af den röstberättigade befolkningen från möjligheten att begagna sig af sin rösträtt. Hvad skulle man t. ex. säga i södra Sverige, om det utkomme en förordning, som påbjöde, att i hvarje län skulle hållas stämmor blott på ett ställe och att till dessa stämmor skulle folket från länets alla delar kallas medelst kungörelse 2 söndagar i *en* kyrka. Otvifvelaktigt skulle man skratta åt en sådan förordning såsom varande mer än vanvettig. Men i de stora norrlands- och särskildt lappmarkskommunerna praktiseras en dylik förordning och detta trots dessa kommuner nästan fullständigt sakna kommunikationer. Hafva stämmoordförandena 2 söndagar å rad låtit sina stämmokungörelser uppläsa i kyrkan, så är därmed folket på 60, 70, 80, 90 à 100 kvadratmil lagligen kalladt till stämman. I regel införes en annons i ortstidningarne, men om tidningen med annonsen hinner i tid fram betyder absolut ingenting. Allt är lagligt och några pampar, som bo i kyrkostaden eller dess omedelbara närhet besluta om kommunens angelägenheter. För alla de öfriga återstår endast rätten och plikten att betala skatt. Är det ej hög tid på att något göres för att afskaffa en sådan orättvisa, en orättvisa som har så ytterligt menliga följder för dessa kommuner?

Afgörandet af sådana kommunala ärenden, som icke äro att hänföra till val, kunna åter svårligen äga rum genom rösternas upptagande på olika lokaler eller insändande till kommunalstämmans ordförande, ehuru det visserligen icke är ogörligt, när det gäller någon viss betydelsefull fråga exempelvis i beskattningsafseende, att insända svar med ja eller nej på en utsänd proposition i ämnet. I allmänhet måste här kommunens medlemmar sammanträda till gemensamma öfverläggningar. Ett förslag till ny författning i detta hänseende, afsedt åtminstone för vissa af de vidsträckta kommunerna i norra delarna af riket, har, på sätt bilagan till en år 1909 i ämnet väckt motion utvisar, uppsatts af den ofvan åberopade lappmarksbon. I hvad mån detta förslag lämpar sig för flera olika orter är svårt att säga. Men förslaget förtjänar i alla fall en utredning i samband med frågan, om hvad som verkligen kan göras åt saken i sin helhet.

Den ofvannämnda i ärendet år 1909 väckta motionen tillstyrktes enhälligt af lagutskottet samt antogs utan debatt i Andra kammaren, men afslogs af Första kammaren.»

*Utskottets
yttrande.*

Utskottet vill till en början erinra därom, att statsrådet och chefen för civildepartementet i sitt anförande till statsrådsprotokollet den 2 februari 1912 rörande förslag till lag om ändrad lydelse af §§ 4 och 5 i förordningen om landsting m. m. uttalat, att de större kommunernas indelning i valdistrikt för landstingsmannavalens förrättande är en reform att eftersträfvä, men att med bestämmelser härom kunde tillsvidare anstå. I två af de motioner, som framställdes i anledning af ifrågavarande lagförslag, blef äfven betydelsen af en sådan åtgärd särskildt vitsordad. Utskottet instämde visserligen med departementschefen däri, att en distriktsindelning icke läte sig genomföras vid innevarande riksdag, men behjärtade lika med honom distriktsindelningens betydelse och uttalade den förhoppningen, att redan nästkommande års riksdag måtte blifva satt i tillfälle att pröfva den betydelsefulla frågan. Det torde således finnas skäl att antaga, att den del af den af motionärerna upptagna frågan, som rör ändrade bestämmelser i fråga om landstingsmannavalens förrättande för att underlätta deltagandet i dessa val, med första kommer att underställas Riksdagens pröfning.

Den af utskottet sålunda häfdade principiella uppfattningen beträffande behöfligheten af distriktsindelning vid landstingsmannavalen synes emellertid utskottet med lika rätt kunna göras gällande äfven i fråga om andra kommunala val i de större kommunerna, och utskottet finner därför hvad motionärerna i detta afseende anført äfven hafva fog för sig.

Såsom af motionärerna påpekas, väcktes vid 1909 års riksdag i Andra kammaren motion med i sak samma syfte som den nu förevarande. Nämnda motion föranledde visserligen, på grund af kamrarnas skiljaktiga beslut, icke någon Riksdagens åtgärd. Motionen blef emellertid af lagutskottet, som förehade densamma till förberedande behandling, enhälligt tillstyrkt, därvid utskottet, i sitt med anledning af motionen afgifna utlåtande nr 26, efter att först hafva lämnat en del statistiska uppgifter angående de i motionen närmast afsedda lappmarkssocknarnas areal och invånareantal, yttrade följande:

»För kommuner af nu angifven eller liknande omfattning kunna gällande bestämmelser i kommunalförfattningarna angående tiden för stämmors och sammanträdens allmäniggörande och hållande, sättet för rösträtts utöfvande m. m. icke anses vara lämpligt afpassade eller ens behörigen fylla sitt ändamål. Såsom eljest skola här kommunal- och kyrkostämmor hållas å ett för hela kommunen gemensamt ställe å de därför i gällande författningar bestämda tider, och kungörelse därom kan enligt författningarna ske endast fjorton dagar eller en vecka eller ännu kortare tid förut. Under sådana förhållanden måste det gifvetvis ofta nog inträffa, att stäm-

mors och sammanträdens hållande blir otillräckligt eller kanske alldeles icke bekantgjordt för invånare i stora delar af kommunen, och detta ehuru måhända å stämman eller sammanträdet skola afhandlas ärenden af största vikt för invånarne. Men äfven om underrättelse om dylikt sammanträdes hållande skulle vunnit tillräcklig spridning, är det uppenbarligen synnerligen ofta fallet, att kommunens röstberättigade medlemmar äro förhindrade att komma tillstädes på grund af de stora afstånden, vägarnas ofarbarhet vissa tider m. m. Bestämmelserna i kommunalförfattningarna om rätt för röstägande att öfverlåta sin talan och rösträtt på annan röstägande äro tydligen, särskildt med den begränsning de erhållit, i ringa mån ägnade att afhjälpa dessa missförhållanden.»

Hvad sålunda af 1909 års lagutskott i frågan anförts, synes utskottet fortfarande äga full giltighet.

Utskottet hemställer alltså,

att Riksdagen, i anledning af förevarande motion, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, i hvad mån särskilda åtgärder böra vidtagas för att i kommuner på landet af större utsträckning den kommunalt röstberättigade befolkningen må beredas utväg att i större omfattning, än för närvarande kan äga rum, deltaga i kommunala afgöranden, samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill utredningen kan gifva anledning.

Stockholm den 22 april 1912.

På utskottets vägnar:

CARL CARLSON BONDE.

Reservation

af herr *K. J. Ekman*, som anfördt:

Det kan visserligen icke förnekas, att i vissa kommuner på landet af större utsträckning, särskildt i de nordligare delarna af riket, svårigheter stundom möta för befolkningen att i den omfattning, som vore önskvärd, deltaga i förhandlingarna å kommunal- och kyrkostämmor.

Bihang till Riksdagens protokoll 1912. 5 saml. 12 häft. (Nr 16.)

Men de utvägar till undanröjdande af dessa olägenheter, som flyktigt antydas i den af herr Lindhagen m. fl. väckta motionen, nämligen dels röstning på olika lokaler, dels röstsedlarnas insändande till stämmans ordförande, äro, enligt min mening, icke af den beskaffenhet, att de böra ifrågakomma vid de i egentlig mening kommunala ärendenas behandling och afgörande.

För öfrigt torde emellertid redan nu gällande lagstiftning erbjuda utvägar att i väsentlig mån råda bot på svårigheterna, i det att *dels* stämmorna kunna och böra utsättas till sådana tider, som för befolkningen äro i möjligaste mån passande, *dels* medgifvande är inrymdt åt de röstägande, när de äro förhindrade att personligen deltaga i förhandlingarna, att rösta genom fullmakt, och *dels* vederbörande ordförande både kunna och böra, när det gäller stämmor i vidsträckta kommuner, låta kungöra desamma i tillräckligt god tid. I sistnämnda afseende vill jag erinra, att bestämmelserna i förordningarna om kommunalstyrelse på landet och om kyrkostämma därom, att kungörelse om stämmas hållande skall uppläsa från predikstolen 14 dagar eller minst en vecka förut, icke utesluta, att stämman kan kungöras tidigare. I förordningen om kommunalstyrelse i stad heter det uttryckligen, att kallelse till allmän rådstuga skall utfärdas *minst* 14 dagar förut.

En utväg att råda bot på olägenheter af det slag, som i motionen omnämnts, är de alltför stora landskommunernas delning i två eller flera särskilda kommuner. En sådan delning torde i flera fall, där kommunernas ekonomiska bärkraft och öfriga lokala förhållanden det medgifva, lämpligen kunna företagas i samband med den, i anledning af lagen om reglering af prästerskapets aflöning den 9 december 1910, förestående delningen af större kyrkoförsamlingar, särskildt i de norra delarna af riket. Frågan därom lärer emellertid böra blifva föremål för behandling i annan ordning än i anledning af nu förevarande motion.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt anser jag, att utskottet bort hemställa,

att herr Lindhagens m. fl. motion icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.